

Geestelijke zorg in de praktijk: gesprekspracticum 2006-2007
(E. de Jongh & M. Jansen)

NOTITIE

Visie geestelijke verzorging

Vrije Universiteit

B.J. van Luijk

1635123

07-02-2007

Verduidelijking van de vraag

Allereerst wil ik ingaan op de vraag die gesteld is. Ik begrijp dat de huidige invulling van de geestelijke verzorging voor u¹ onvoldoende is. U vraagt mij om samen met u te zoeken naar een vernieuwende invulling. Met dit begrijp ik dat u de geestelijke zorg wel van belang vindt in de instelling. Ik constateer echter met u de volgende problemen:

- verslechterend imago: hier zou ik graag dieper met u op ingaan. Gaat het om een imago van de GZ naar buiten toe? Of gaat het om het imago dat de geestelijke verzorging in de organisatie heeft? Of gaat het om het verslechterende imago van de GZ over het algemeen, dus landelijk? In ieder geval begrijp ik hieruit dat de manier waarop de GZ naar buiten komt of treedt niet positief gewaardeerd wordt.
- solistische functioneren collega: hieruit begrijp ik dat u de psycho-sociale dienst als team ziet en u zich daarvoor als zodanig ook verantwoordelijk voelt. Het solistische optreden van mijn collega past hierin niet. Ik denk dat uw zorg hierover erg positief is. Op dit punt wil ik straks uitgebreider terugkomen.
- dreigende bezuiniging: dit zie ik als de directe aanleiding van uw zoeken naar een vernieuwende invulling van de GZ. Voor een goede onderbouwing tegen deze voorgenomen bezuiniging is het van belang om het team op orde te hebben en haar noodzaak voor de organisatie te verhelderen. Ik denk dat vanuit dat beginpunt ook de vernieuwende invulling gevonden kan worden.

Mij lijkt het dus verstandig om te beginnen met het duidelijk maken van de taak en de bestaansgrond van de GZ in de eerste plaats in het team, maar ook in de organisatie als geheel. Met dit laatste zou een bezuiniging te voorkomen zijn en het eerste aspect kan handvaten bieden om het verslechterende imago en de solistische collega aan te pakken.

Taak en bestaansgrond GZ

Samen met mijn collega's heb ik een bezinningsdag gehouden om over uw vraag na te denken en te spreken. Als aanspreekpunt voor de GV'ers wil ik u graag vertellen wat ik met mijn collega's ben overeengekomen over onze rol als GZ in het team en de organisatie. Ter voorbereiding van de dag had ik gevraagd aan alle GV'ers of zij over deze rol na wilden denken. Daarna hebben we in een dialoog gesproken over de taak en bestaansgrond van de GZ². De resultaten wil ik hier aan uw melden zodat we na kunnen gaan denken over deze vernieuwende invulling.

Rol in team

In het team van de psychosociale dienst heeft de GV zeker een plek. De maatschappelijk werkers richten zich voornamelijk op de praktische problemen die de cliënten in hun (sociale) leven tegenkomen. Zij proberen de cliënten te helpen oplossingen te vinden en een gezonde

¹ Ik ga er in deze notitie vanuit dat ik de manager aanspreek. Deze noot (en andere) zal dan in de echte notitie uiteraard niet aanwezig zijn.

² Ecumenical Association of Academies and Laity Centres in Europe, *The Dialogue as a method*.

manier van leven aan te bieden. De psychologen gaan dieper in op achterliggende problemen. Zij doen hun werk in relatie tot de psyche van de mens: zij gaan in op de psychische aspecten van de cliënten. Hier hebben zij een duidelijk genezende taak. De cliënt wordt op weg geholpen om zijn psychische problemen te overkomen. De geestelijk verzorger wil echter nog een stap dieper gaan: zij wil de cliënt helpen om met geestelijke aspecten om te gaan. In veel religies focussen deze geestelijke aspecten zich op de ontmoetingen met andere geesten (God)³. De maatschappelijk werker verzorgt op het niveau van het sociale leven, de psycholoog op het niveau van het psychische leven en de geestelijk verzorger op het niveau van het geestelijk leven. Het onderscheid tussen het taakveld van de psycholoog en de maatschappelijk werker lijkt mij u duidelijk. Ik zal daarom wat dieper ingaan op het verschil tussen de psycholoog en de geestelijk verzorger.

Taak geestelijk verzorger

Een geestelijk verzorger zal typisch pastorale gesprekken voeren. Deze gesprekken hebben als doel om de levensovertuiging van de cliënt ter sprake te brengen. Anders dan het psychologische probeert de levensovertuiging antwoord te geven op levensvragen. Waar de psycholoog (en de maatschappelijk werker) op zoek is naar antwoorden op de vraag: hoe kan ik leven? helpt de GV'er met vraag van de cliënt naar wat het leven is. Óf: de psycholoog bekijkt het antwoord op hoe kan ik gelukkig leven? De GV'er: wat is gelukkig?⁴

Dit heeft alles te maken met het beeld van de mens: de mens als lichaam en geest, heeft niet alleen lichamelijke behoeftes/aspecten (ook de psyche hoort hierbij) maar ook geestelijke. Het geestelijk aspect wordt niet alleen vertegenwoordigd door de verschillende religies, maar ook in het dagelijks leven in dat wat ons overkomt/verwondert/overstijgt. Waar de psycholoog gericht is op een gezond psychisch leven, daar is de GV'er gericht op een gezond geestelijk leven. Hierbij is de cliënt tot een balans en integratie van beide aspecten gekomen.

Rol in organisatie

Omdat onze instelling het welzijn van de cliënten op het oog heeft, lijkt mij de rol van de GV als het gaat om het hele leven van de cliënt onmisbaar. De worsteling met of houding van de cliënt t.o.v. het leven heeft direct invloed op zijn psychologische en maatschappelijke gezondheid. Bij een bezuiniging op dit gebied kan juist het funderende of belangrijkste punt van zorg voor de cliënt in gevaar komen.

Samengevat kan gezegd worden dat de GZ zorg biedt aan de cliënt op zo'n diep basisniveau dat daarmee de (geestelijke) gezondheid van de cliënt in de kern verbeterd kan worden. Daarmee is zij onmisbaar voor de uitvoering van de doelen van onze organisatie en ons team.

³ Jan Fentener van Vlissingen, *Het pad van de geestelijke begeleiding*, Den Haag, 1980

⁴ Jef Stevens, *In gesprek met de ander*, Apeldoorn, 1990

Solistische collega

Ik ben blij dat u met uw zorgen over mijn collega bij mij komt. Zoals u weet hebben wij als collega's ook intervisie, hier is zijn solistische gedrag ook niet onopgemerkt gebleven. Maar na uw opmerking over hem ben ik met hem gaan praten. Daarbij heb ik ervoor gekozen de collega de ruimte te geven om eerst te vertellen over zijn functioneren en zijn leven. Was mijn gesprek eerst vooral een begeleidingsgesprek⁵, door wat hij vertelde kwamen er ook pastorale elementen aan de orde. Daar kan ik u in verband met het wederzijdse vertrouwen minder over vertellen. Wel kan ik zeggen dat deze collega zich solistisch gedraagt omdat hij zich alleen in de organisatie voelt. Als enige humanistische GV'er voelt hij minder aansluiting bij de andere GV'ers. Dit terwijl hij het idee heeft dat er juist extra veel humanistische zorgvragen uit de organisatie komen. Hij voelt zich daardoor niet in staat om meer teamgericht te werk te gaan, terwijl hij dit juist ook mist⁶. In overleg met de collega's hebben we daarom bekeken hoe wij hem kunnen helpen. We hebben besloten hem in ieder geval te helpen bij de initiële contacten. Mocht er daarna sprake zijn van een specifieke zorgvraag naar humanistische zorg, dan zal de humanistische collega deze verder verzorgen. Daarmee kom ik op een volgend aandachtspunt.

Ongebonden geestelijke zorg

Mijn humanistische collega vertelde dat de zorgvraag naar ongebonden geestelijke zorg sterk is toegenomen. Dit terwijl de religieuze GV'ers minder zorgvragen kregen. Dit probleem hebben we via de incidentmethode⁷ op onze bezinningsdag ter sprake gebracht. Het werd ons duidelijk dat de levensovertuigingen die wij vertegenwoordigen allen verschillend zijn en in onze organisatie ook nodig zijn. Dit hebben wij onder andere opgemaakt uit de blijvende zorgvraag naar alle GV'ers. Ondanks de verschillen hebben wij natuurlijk dezelfde functie en daarbij staat de zorg voor de geestelijke mens centraal. In alle levensovertuigingen is die zorg voor de mens ook een centraal gegeven. De verschillende levensovertuigingen van de GV'ers hebben hen gevoelig gemaakt voor de geestelijke aspecten van het leven. Deze geestelijke aspecten komen ook voor in de levens van geestelijk minder gebonden cliënten. De vragen die mensen tegenkomen zijn dezelfde gebleven. De antwoorden die mensen geven echter niet, dit gold vroeger al (toen mensen nog tot een bepaalde religie behoorde), maar is nu nog sterker individueel bepaald geworden. Voor ons GV'ers betekent dit dat we wellicht nog gevoeliger moeten luisteren en de cliënt de ruimte geven om o.a. zijn antwoorden te formuleren. Omdat onze rol is om het geestelijke ter sprake te brengen denk ik niet dat dit problematisch zal zijn. Het fundamentele spanningsveld van "mijn" geloof en "het" geloof zal hierbij juist behulpzaam kunnen zijn⁸. Hierbij denk ik dat we als GZ een vernieuwende rol kunnen hebben en ons imago kunnen verbeteren. Op deze rol wil ik nu dieper op ingaan.

⁵ Jef Stevens, *In gesprek met de ander*, Apeldoorn, 1990. p.27-41

⁶ Bos en Harting, *Projectmatig creëren*, Schiedam, 1998. p.12-15

⁷ Formulier gesprekspracticum, adviesgesprekken.

⁸ Jef Stevens, *In gesprek met de ander*, Apeldoorn, 1990. p.65

Invulling vernieuwende rol

In deze paragraaf wil ik bijeenrapen wat tot nu toe is gezegd en proberen een voorstel neer te zetten voor de vernieuwende invulling van de geestelijke zorg in onze organisatie.

Ik heb het gevoel dat ondanks de vernieuwing die gevraagd is de onmisbaarheid van de GZ ter discussie staat. Hierbij zal ik beginnen om de redenen daarvoor allereerst bij onszelf te zoeken. De afgelopen jaren heeft de GZ zich voornamelijk gefocust op de cliënten, voor een vernieuwende invulling wil ik echter terug gaan naar de roots van de GZ⁹.

Terug naar de roots

Vaak komt namelijk een vernieuwing voort uit de hervinding van roots en ze opnieuw te concretiseren. Vanuit mijn levensovertuiging heb ik hier voorbeelden van: zo is te zien hoe na het terugvinden van oude geschriften door een koning een land weer opleeft. Ik denk dat dat hier ook een mogelijkheid is. De GZ heeft als doel om de gehele geestelijke mens bij te staan. We zijn hierin echter te lang alleen bezorgd geweest om de cliënten en dit ook op een verkeerde manier, daarover straks meer. We zijn als GZ echter te kort geschoten om te adviseren bij de organisatie als geheel. Wij hadden daarin onze taak serieus moeten nemen. Als het geestelijke een aspect van het leven is, dan geldt dat ook voor het leven van de organisatie.

De gezonde organisatie

De aankomende bezuinigingen geven weer dat de organisatie aan veranderingen onderhevig is. We willen die niet ontkennen en willen met het management samen tot oplossingen komen. Hopelijk kunnen we daarbij laten zien dat het tot de kerncompetenties van de organisatie behoort om geestelijke zorg te verlenen. Het doel van onze organisatie is het verbeteren van het leven van de cliënten, al is dat soms enkel maar door hen bij te staan. Wellicht heeft ons slechte imago er juist voor gezorgd dat wij bij dat doel niet goed meer bij pasten. Dit komt mede door de grote veranderingen die we zien in het de zorgvraag. Niet alleen wij als GZ hebben hier echter mee te maken, ook de organisatie als geheel. De huidige samenleving heeft specifieke zorgvragen en hierbij kunnen wij de organisatie helpen om deze ook geestelijk helder te krijgen. Hiermee zou onze organisatie zich opnieuw positief kunnen profileren en meegroeien met de veranderende omgeving zonder haar kern te verliezen. De organisatie op allerlei manieren blijven leren om steeds haar uitdagingen aan te kunnen¹⁰.

Gezonde geestelijke zorg

Op onze bezinningsdag werd duidelijk dat we als GZ minder uit een specifieke levensovertuiging moeten opereren. De huidige samenleving vraagt om een individuele aanpak. Wij willen de cliënten helpen om eigen antwoorden te vinden en op hun toegesneden hulp bieden. Daarom zullen we nu in eerste plaats als algemeen GV'er naar voren treden, daarbij houden we uiteraard onze eigen levensovertuiging, maar zullen deze meer als specialisatie beschouwen.

⁹ Bos en Harting, *Projectmatig creëren*, Schiedam, 1998. p.11

¹⁰ Jef Stevens, *In gesprek met de ander*, Apeldoorn, 1990. p.37-40

Van daaruit zullen we wel verschillende zorg kunnen en blijven aanbieden, maar daarbij wordt een meer open en uitnodigend karakter aangenomen. In het algemeen zullen we ons meer richten op de zorgvraag van minder religieusgebonden mensen. De verschillende tradities zien wij daarbij bovenal als verrijkend werkend. Dat is ook een belangrijk punt voor onze rol: de rijkdom die uit de verschillende levensovertuigingen komt mag zich ook spiegelen met het leven, met het leven van iedereen.

Gezonde cliënten

Uiteindelijk gaat het om gezonde cliënten. Onze organisatie kan echter alleen iets voor de gezondheid van de cliënten betekenen als zijzelf gezond is.

Dat betekent dat zij zich wortelt en haar doel duidelijk heeft. We willen daarom graag een bezinningsdag organiseren waarop de organisatie door verschillende methoden (o.a. de dialoog, teambuilding) na gaat denken over haar doel en bestaansredenen¹¹. Daarbij is de visie van elke medewerker van belang¹². We willen daarbij helpen de geestelijke zorg meer te integreren in de organisatie en zo ook solistische acties voorkomen. Een gezonde organisatie is ook een gezonde samenwerking.

Het betekent ook dat de werknemers gezond zijn. Hierom willen we ons meer gaan richten op de werknemers. In de eerste plaats moeten we dat doen in ons eigen team, zeker nu bezuinigingen dreigen. Hierbij willen we zelf ook nadenken over manieren waar geld bespaart kan worden¹³. Veel belangrijker nog is onze houding ten opzichte van de andere medewerkers om zo ons slechte imago te veranderen. Daarin voelen wij ook dat wij hiermee de andere werknemers tekort hebben gedaan. Wij willen daarvoor ook openbaar onze spijt betuigen en door een voor iedereen bereide maaltijd onze inkeer en goede wil tonen.

Voor de gezondheid van onze cliënten is gezonde zorg nodig. Op de bezinningsdag willen we hier een aantal experts voor laten komen, zelf het een en ander vertellen en in een discussie ervaringen delen en stellingen bespreken. Hierbij ligt de focus op de zorgverlener zelf en niet de zorg an sich. We willen helpen de medewerkers vanuit hun eigen roots en overtuigingen tot een voor hun zinvolle en waardevolle werkbeleving komen, juist ook op het geestelijk vlak.

Op deze dag willen we laten zien dat de geestelijke zorg een belangrijk onderdeel is van de gehele zorg voor de cliënten. Dit willen we ook laten zien door mensen workshops aan te bieden over bidden¹⁴, mediteren¹⁵, het voeren van gesprekken en het tot oplossing komen van problemen.

Ik zie deze vernieuwende invulling ook als een uitdaging voor mijzelf om mijn vak actueel te houden en gerelateerd aan de dagelijkse realiteit. De hele problematiek heeft mij ook op het spoor gezet van mijn eigen wortels en gevoelens ten opzichte van mijn roeping in deze

¹¹ Bos en Harting, *Projectmatig creëren*, Schiedam, 1998. p.11

¹² Nathans, *Advieseren als tweede beroep*, Deventer, 1997. p.220-228

¹³ Nathans, *Advieseren als tweede beroep*, Deventer, 1997. p.58-59

¹⁴ Hans Bijmans, *Vormen van bidden*, in: *De heraut*, jrg. 1984

¹⁵ Anthony de Mello, *Sadhana, een weg tot God*, Nijmegen, 1983

organisatie. Ik wil graag meer zijn dan de GV'er die mensen helpt met hun geestelijk leven, maar hierin ook de organisatie stimuleren om hier én plek én visie voor te hebben¹⁶. Ik ben blij dat we in het aankomende gesprek hier dieper op in kunnen gaan en wil u daarbij ook helpen om onze waarde voor de organisatie bij het management duidelijk te maken en onze uitdaging voor de toekomst te formuleren¹⁷.

¹⁶ Bos en Harting, *Projectmatig creëren*, Schiedam, 1998. p.3-11

¹⁷ Nathans, *Adviseren als tweede beroep*, Deventer, 1997. p.206-220